

'אשמח בכך גואל נפשי את גאולת עולם'*

משנתו הגאולית של רבי כלפון משה הכהן זצ"ל

הרב כלפון משה הכהן זצ"ל חי בין השנים תרל"ד-תש"י (1874-1950) באי ג'רבה שבתוניס, הוא כיהן כאב בית הדין והיה מראשי הקהילה העתיקה באי. מעבר לכתיבתו ההלכתית הענפה¹ כתב רבי כלפון מאמרים רבים בנושאים העולים על סדר היום הציבורי. רבי כלפון חי בתקופה מלאת התרחשויות היסטוריות עולמיות, והוא הקדיש למאורעות האלו שעות רבות של חשיבה עיסוק ולימוד, ואף חיבר ספרים בנושאים אלו ופרסמם. משנתו הגאולית-הציונית של רבי כלפון כבר נלמדה ונחקרה, ונכתבו עליה מאמרים רבים², ובמקביל הרב השקיע מאמץ רב ברכישת ידע ובגיבוש עמדה תורנית הלכתית והנהגתית לגבי התהליכים השונים המתרחשים בעולם. כשרבי כלפון עסק בגאולה הוא ראה לנגד עיניו גאולה הכוללת מרחבים רבים. הוא לא עסק רק בלימוד בית מדרשי גרידה, אלא פעל בכל יכולתו להביא את הגאולה לכדי מימוש ולקרב אותה במעשים. הגאולה לשיטתו איננה מסתיימת בגאולה לאומית, בחזרת ישראל לארצו, בקיבוץ גלויות פיס, ואפילו לא בגאולה רוחנית-תורנית גדולה של עם ישראל; בעיני רוחו ראה רבי כלפון את הגאולה כתיקון העולם כולו.

משנתו האוניברסלית של רבי כלפון עדיין לא נדרשה ונלמדה מספיק, ובמאמר זה נתחקה מעט אחר החידוש הגדול בתורתו לאור המאורעות הגלובליים שהתרחשו בימיו. בעיסוק באוניברסליות מצטרף רבי כלפון למעטים מן המעטים בין גדולי ישראל שכתבו וסדרו משנה מעשית פרקטית ומפורטת, המתווה דרך מיוחדת במינה לגאולת העולם בכללו.

כך למשל בשנת תרפ"א (1921) בדרשה לפרשת השבוע בבית הכנסת תבע הרב מהציבור לשמוע את קולות הזוועה של אירופה ההרוסה בעקבות 'המלחמה הגדולה':
קול בני אדם הנרצחים במלחמה העולמית, קול דמי הנפצעים במלחמה העולמית, קול אלמנותיהם ויתומיהם, קול המגורשים והמטולטלים מעיר

* המילים בכתורת מתוך הפיוט 'אשמח בכך' מאת ר' ישראל אבוחצירא הבבא סאלי זצ"ל.

1 שו"ת שואל ונשאל - כשלושת אלפים תשובות, שולחן ערוך קטן, ספר ברית כהונה על מנהגי ג'רבה, ועוד ספרים רבים שחלקם עדיין בכתב יד.

2 יצא לאור גם ספר המלקט מתוך כתביו את ההתייחסויות לארץ ישראל ובניינה בשם 'תהילה למשה' מאת ד"ר ראובן מאמו, ויש עוד הרבה מה לחקור את משנתו בעניין זה.

לעיר וממדינה למדינה... וקול החיים הנדכאים והמעונים ברעב ובצמא ומחכים אל המוות ואיננו, מצלצלים באוזני כל דורש האמת ואוהבו. ואשר לבשר לו, ולא הקפיא לבבו כמו אבן, עיניו אגלי דמע תיזולנה על צרותיהם של העשוקים האלה, ודמעותיהם תמסנה את כל יצורי גווייתו. מעת אשר החלה המלחמה הרוסית-יפנית מזה כמה וכמה שנים, התנוססו בקרבי רעיונות לתקנות העולם. והזכרתי על גליונות אשר הגה והרה לבבי³...

נקודה ראויה לציון היא שבעיני הרב הסבל העולמי של מלחמת העולם הראשונה מתחיל במלחמת יפן-רוסיה שהתרחשה כמה שנים לפניו בשנים תרס"ד-תרס"ה (1904-1905), ולדעתו זהו סבל כלל אנושי שאינו מתמקד בסבל יהודי דווקא, מה גם שהמלחמה הזו התרחשה במרחק גאוגרפי רב מג'רבה וממקום מגוריו של הרב, ובכל זאת זהו האירוע המכונן את התעסקותו של הרב בצורך בתיקון העולם.

בהתחלה החליט הרב להימנע מלהביע את דעתו בעניינים אלה ברבים:

אנוכי לא למדתי חכמה, ולא הכרתי את נתיבי ושבילי הממלכות וחוקותיהם. אז הנחתי את עטי מידי, ואחרי עבור איזה שנים ראיתי בעיתון "אלצבאח" בשם אחד מאדירי התבל שכתב כמעט קרוב אל התכונה אשר הרו הגיוני ורעיוני⁴.

הרב ראה שאחרים מביעים דעתם בכיוונים דומים, והחליט להוציא לאור את רעיונותיו בנושא זה. הגאולה אצל רבי כלפון לא מסתיימת כאמור בגאולת ישראל ובשיבה לציון, כי אם בדאגה לשלום עולמי כללי. הפסוקים בתורה ובנביאים מפורשים בנוגע לאותה שלוה עולמית גדולה העתידה לבוא בזמן הגאולה השלמה. פסוקים כגון: וְגַר זָאב עִם כְּבֶשֶׁת וְנֶמֶר עִם גְּדִי יִרְבֶּץ וְעֵגֶל וּכְפִיר יִמְרִיא יִחַדּוּ וְנָעַר קֶטָן נִהְגָּ בָם⁵, או וְשָׁפַט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים וְכָתַתּוּ חֲרִבוֹתָם לְאֵתִים וְחִנִּיתוּתֵיהֶם לְמִזְמֵרוֹת לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חֲרָב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה⁶, ועוד פסוקים רבים, משמשים לרבי כלפון לא רק משאת נפש ותקווה רחוקה, כי אם ציווי מעשי לעזור להופעת הגאולה, לפעול עם אל, להשתדל בכל כוחו לקרב את אותה גאולת עולם.

בדרשה שנאמרה לפני סיום המלחמה מתאר הרב את זוועותיה של מלחמת העולם הראשונה כמאורעות המבשרים את בואה של הגאולה:

3 דרכי משה חלק ב פרשת וישב.

4 שם.

5 ישעיהו פרק יא פסוק ו.

6 ישעיהו פרק ב פסוק ד.

...מלחמת התבל העולמית, אשר לפי דעתי זו היא מלחמת גוג ומגוג...
וראיה מוחלטת לדעתי, כי אחרי הצהרת באלפור נעשו דרכי שלום בעולם...
ועוד נתחדש בימינו כי אדירי הממלכות אומרים בפה מלא כי המלחמה הלזו
היא הסוף של כל המלחמות, ובדעתם לגזור אומר: "כי לא ישא עוד גוי אל גוי
חרב ולא ילמדו עוד מלחמה"⁷.

כחודש לאחר סיום המלחמה הוא מציין בחיוב את הקמת 'אגודת העמים' (=חבר
הלאומים):

וכפי המדובר בעיתונים כי כבר הוצב בית דין גדול נקרא בשם: 'אגודת
העמים', אשר כל ריב כי יהיה בין ממשלה וממשלה אליו יבוא, ושום ממלכה
לא תוכל לעשות מלחמה בשום אופן בטרם נטילת רשיון מהבית דין הגדול
הנזכר. ואמת רעיון זה הוא נכבד למאוד, ומי ייתן כי הממשלות האדירות
ירום הודם ישימו לו לילות כימים לעודדו ולחזקו בכל התנאים האפשריים
ובכל מיני התחזקות, עד כי כל העולם יהיו בטוחים לגמרי מן המלחמות, ומן
האבדון אשר היה ח"ו מתוח בעולם, אשר הרבה אבדו ברעב⁸.

כשמונה חודשים לאחר דרשה זו (תר"פ-1920) מסיים הרב את כתיבת הקונטרס
'צרכי העולם', המהווה הצעה מפורטת ומעשית להקמת ממשלה עולמית ומערכת
משפט בינלאומית. הפרק הזה כולל שלושים ותשעה סעיפים העוסקים בתחומים
שונים של השלום העולמי, הקמת בית משפט כלל עולמי, הקמת בנק עולמי והקמת
ממשלה עולמית, באופן תאורטי ויישומי. הפרק הזה של 'צרכי העולם' נכתב לאחר
הסכמי ורסאי, עוד בטרם הוקם "חבר הלאומים" בשנת תר"פ.

בסעיף הראשון מסביר הרב את הנחיצות בהקמת בית הדין העולמי והממשלה
העולמית בדרך לתיקון העולם:

בית דין כללי - כל בעל שכל ישר הרואה את טובת העולם ואנשיה בדרך
כללי, ולא יביט להנאתו העצמית או לאיזה הנאה ורצון, רק באופן חופשי
ודרורי יחדור אל הליכות העולם ואנשיו, יכיר יבין וידע ויסכים כי נחוץ מאוד
מאוד להיות בעולם מקום מיוחד אשר בו יהיה ועד בית דין כללי לכל העולם
כולו, במטרה שהוא יהיה בית המשפט היותר גבוה אשר על פיו יחנו ועל פיו
יסעף כל בני האדם, כקטן כגדול, כמלך כחלך (=עני, מלשון 'חלכאים'). ואם
כי הדבר גלוי כי זה רחוק להיות, על כל פנים יש לאחוז באמצעות המכשירים

7 דרכי משה חלק ב פרשת כי תבוא.

8 זכות משה דרוש יב.

9 ביטוי הלקוח מעמוד הענן המורה את הדרך לישראל בצאתם ממצרים בדרך לגאולה.

לזה שיהיה מובא לפניו כל דבר קשה, וגם הוא משגיח ומביט לטובת כל בני האדם בהשוואה ואחוזה¹⁰.

התוכנית המלאה של הרב להבאת גאולת העולם לא כללה רק בית דין עולמי, אלא גם הקמת ממשלה בין לאומית המורכבת מנציגי האומות. בפרשת וישב שצוטטה לעיל ממשיך הרב ואומר:

מה מאוד שש ליבי ויגל אחרי ככלות המלחמה העולמית, בראותי כל אדירי התבל הממלכות הנאורות משתדלים בכל עוז ותעצומה 'בחבר הלאומים' ובביאורו ופירושו ושאר תוכניותיו. ולא אכחד כי הרבה רעיונות בזה ראיתי כתוב על העיתונים העברים והערבים ולא עלו על ליבי, ובאמת הם יקרי ערך, **אך לעומת זאת נמצא אצלי רעיונות בזה**, מהם כתובים על גליונות, מהם למזכרת, ומהם עודם במחשבה ורעיון ועוד לא יצאו מפי.

לפי רבי כלפון מטרטם של המוסדות הבינלאומיים היא מניעת מלחמות, והטבת מצב כלל בני האדם גם ככללים וגם כפרטים, נקודת מבט זו נובעת מתוך עמדתו הייחודית בנוגע לאותה גאולת עולם:

כל הפרשי דעות אשר תהיינה בין ממלכה וממלכה נחוצים יחד לבלתי השתמש באמצעות האלימות הכח והגבורה, **רק על פי המשפט והצדק לפנייהם יקום דבר**. ושני הכוחות הנפרדים יקריבו כל אחד מהם עורך דין, ושני עורכי דין יעמדו לפני ועד הצירים הנזכר אשר יקרא בשם "בית דין הגדול", ואחרי שמוע דבריהם ואחרי החקירה כיאות יעמדו על הדבר לחוות את דעותיהם והסכמתם. ואם יהיה הבדל ביניהם - על פי הרוב יקום דבר. ומזה הנאה כלליית לעולם כולו לעצור בעד כל מין מלחמה והתאבקות¹¹.

חבר הלאומים מוצג כגוף העליון המנהיג השופט והמחוקק:

להיות יד חבר הלאומים על העליונה, ולא יטו מדבריו ימין ושמאל¹², וישבו כל העמים לבטח ובכלל זה עמנו בית ישראל... ובלע המוות לנצח¹³.

הממשלה העולמית תגביל את גודל הצבאות, תשלוט בנשק התקפי, ותהווה הסמכות העליונה לגבי מתן רשות להכרזת מלחמה.

הקונטרס 'צרכי העולם' צורף לקובץ 'ויקהל משה', ובו תת-פרק בשם 'שלום עולם'. וכך כותב הרב בהקדמה:

10 ויקהל משה, 'דרכי העולם' עמוד 23.

11 שם סעיף ב.

12 כדין בית הדין הגדול בירושלים.

13 שם.

ישוב העולם וקיומו תלוי בחוזקתו של **חבר הלאומים**, וכפי הכוח אשר יהיה ביד חבר הלאומים כן ירבה ויגדל ישוב העולם ושלומו. ולדאבון לבבנו עד היום אין בידו רק הנהגה מוסרית, בלתי כת. וכפי הנשמע נלאו להמציא לו כח ועוצמה, ועד עתה לא יצא הדבר אל הפועל. ולכן **אני חושב למצוה רבה** לכל מי שיתעניין בזה וימציא איזה כח לזה, ואשר אני - אחזה לי כעת דרכים, והמעין יבחר ויקרב.

הרב מציע להפיץ עיתון בינלאומי שיהווה כלי מרכזי עולמי התומך ברעיון בית הדין הבינלאומי, על ידי פנייה ישירה לאזרחי המדינות. המהלך הזה נועד בכדי להביא לשינוי תודעתי ציבורי רחב.

בנוסף מציע הרב גם לבצע עבודת חינוך מעמיקה של מנהיגי המדינות. על כל מדינה להקים בית ספר מקצועי שרק בוגריו, בעלי תעודת הסמכה מבית הספר הזה, יוכלו לקבל שליטה או משרה בכירה באחת ממדינות העולם:

...בית ספר אשר כל מטרתו להשפיע על כל הלומדים בו **להיות בעלי השוואת זכויות, וכל בני אדם יהיו שווים [בעיניהם] בלתי הבדל גזע ודת**. ובכלל שלא ימלוך מלך או לא יהיה משנה וסגן או פריזידאן, נשיא הממשלה, רק העובר ללמוד שם, ובידו תעודה **שנחקרו דעותיו ומידותיו והוא בעל כשרון זה**, ועוד מוסיפים להשביעו הממונים על זה להיות דבוק במידה זו¹⁴.

ובדבריו בפרשת וישב בספרו דרכי משה הנ"ל הרב בוחר לחשוף את רעיונותיו העולמיים, ולסדר אותם למעין טיוטא שתצא בעתיד לעולם כולו:

ועתה אמרתי לאסוף את הכל בקונטרס מיוחד מחולק למערכות על סדר א-ב, ועיני וליבי אל חכמי התבל לעמוד על כל פרט ופרט ולבאר כל סתום, את הטוב ואת הישר יקריבו, ואת לא ישר בעיניהם ישמיטו. **תקוותי כה חזקה** כי חכמי התבל יקבעו זמנים, ספרים, עיתונים, קונטרסים, שאלות ותשובות, תוכחות וניגודים, ביאורים ופירושים. **ולדעתי אין דבר זה רשות, אלא חובה ומצוה. ואל יאמר הקורא מה אני לעיין בדברים הנתונים ומסורים לגדולי עולם? כי רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינהו, כמאמר אליהוא בן ברכאל באיוב.**

בין הקטעים שנמצאו בתוך גנזי הרב ישנו קטע שבתחילתו נכתב: "וזה כתב רבנו המחבר לשלוח לעיתון הנקרא 'אל יהודי'". וכך נכתב בו:

...ושם ישלחו כל המלכים ונשיאי עמים איש איש את צירו, **והיותר חכם מחוכם והיותר בעל משפט וצדקה**. ומזה תהיה **ממשלה כללית**. ובהיות ריב ומדנים בין **ממלכה וממלכה**, שניהם יקריבו את באי כוחם לפניהם לגזור אומר

ולהקים דבר עם מי הצדק. וכן בעת יזעק **גוי ועדה ממצוקי הממלכה** החוסה תחת כנפיה, יקריבו דבריהם במכתב אל הממשלה הכללית, ובראותם כי נכונה בפיהם יחישו דבריהם להודיע אל אותה הממשלה לתקן או להקריב את בא כוחה עם בא כח מהעדה, לערוך דבריהם וטענותיהם שמה... אך אם אחד מהמלכים או נשיאי האומה ערב אל לבו לבקש תיקון מה בממלכה אחרת, אז הממשלה הכללית תחיש את דבריה לקחת לקח מפי אותה ממלכה לתקן¹⁵.

בפסקה אחרת מגנוזי כתב ידו הציג הרב את כוונתו לחבר ספר מסודר העוסק בדיני השלום העולמי וגאולת העולם, ספר שיעסוק בדיני משפט בין לאומי בעל תפוצה כלל עולמית:

אחבר בלי נדר קונטרס בשם "**השלום ידרוש**"... הספר הזה יהיה לו הקדמה מבוארת, ופרקים, ואחרי אגמור אותו אדפיסהו... **ואפיצוה בעולם בלי שום מחיר כלל**, ואתן רשות למדפיסים להדפיסו כמות שהוא בשאר לשונות העולם, וכן לכל מכתבי עיתים להדפיסו פרטים [=בהמשכים] בתוך עיתונם בלשון מה שירצו... ועוד אוסיף ביאור בזה. וגם אעתיק בזה ממה שכתוב אצלי לפנים בכמה קונטרסים וניירות דברים נבחרים. גם יהיה סביב הספר שני ביאורים, אחד ביאור המילות, ואחד ויכוח למה צריך כך ולא באופן אחר, וכן על זה הדרך¹⁶.

הספר היה אמור להיות כעין שולחן ערוך בהלכות שלום עולמי, הערוך במתכונת המוכרת לרב היטב בסגנון "צורת הדף" של הגמרא. הסבר פשטי המילים והביטויים מן הצד האחד, ודיון רחב בכל סוגיה מן הצד השני, צורה הדומה לפירוש רש"י ופירוש תוספות על הגמרא.

בהמשך לאותו כיוון, לדעת רבי כלפון האמנציפציה ההשכלה וערכי המהפכה הצרפתית שהתפשטו בדורו ברחבי העולם מבטאים בצורה כמעט נחרצת את התגשמות רצון ה':

בזמנינו שנשתנו סדרי הגולה לגמרי, ובכמה ממלכות הוסכם להיות חופש ודרור גם לישראל עם שיויו זכויות כנודע, וכל אומה ולשון אשר לא הסכימה לזה היא עתה כמעט כפי הכל ידועה בתור חיה ובהמה ואדם פראי, **כי ה' העיר ממעון קודשו רוח ההשכלה החופש והדרור בלב כל בני האדם**¹⁷...

15 ע"ע במאמרם של ע' ישראל-פליסהאור וד' חורב-בצלאל, 'גאולת האדם, העם והעולם: מנהיגות מקומית והגות בינלאומית של הרב כלפון משה הכהן מג'רבא', 'דיני ישראל' כט [תשע"ג] עמ' 217 ואילך.

16 ברית יעקב, תורת משה ש"א.

17 גאולת משה, בתוך זכות משה עמוד 32.

בדרכי משה חלק א פרשת שמות כותב ר' כלפון כי אי אפשר להסתפק רק בזה שכל אחד ידאג לעצמו ולביתו, לחיות בשלום בשלווה ובבטחה. על פי תפיסתו של רבי כלפון קיימת חובה על כל אדם לדאוג כפי יכולתו לשלום העולמי: "אל יהיה חושב בלבבו לאמור הנה שלום באוהלי, ומאי אכפת לי מן אחי או מן העולם כולו"... הרב לא זכה לראות את חזונו מתחיל להתגשם, ואת שאיפתו הגדולה נרקמת והופכת לתנועה חיה בדמות השלום העולמי והאחוה הגדולה של כלל האנושות, ומוסדות האו"ם והבנק העולמי וארגון הבריאות העולמי ועוד שמתפקדים ועושים הרבה טוב בעולם. ישנה כאן קריאת כיוון שלא נשמעה בעבר בצורה מפורטת כל כך, והיא דרישה ובקשה מכל אחד ואחת מאיתנו לרצות ולבקש ולעסוק באחדות הגדולה בעולם, ובכך לקרב את הגאולה.

נספח: 'צרכי העולם' מאת רבי כלפון משה הכהן¹⁸

א. בית דין כללי: כל בעל שכל ישר הרואה את טובת העולם ואנשיו בדרך כללי, ולא יבית להנאתו העצמית או לאיזה הנאה ורצון רק באופן חופשי ודרורי יחדור אל הליכות העולם ואנשיו, יכיר יבין וידע ויסכים כי נחוץ מאוד מאוד להיות בעולם מקום מיוחד אשר בו יהיה ועד בית דין כללי לכלל העולם כולו, במטרה שהוא יתפקד כבית המשפט היותר גבוה, אשר על פיו יחננו ועל פיו יסעו כל בני האדם, כקטן כגדול, כמלך כחלך. ואם כי הדבר גלוי כי זה רחוק להיות, על כל פנים יש לאחוז באמצעים המכשירים לזה שיהיה מובא לפניו כל דבר קשה, וגם הוא משגיח ומביט לטובת כל בני האדם בהשוואה ואחוה.

והדבר היותר קשה להוציא דבר זה אל הפעולה הוא כי כל עם וממלכה שואף כי יהיו הבית דין על פיו וטעמו ובאוצרו. אמנם התרופה לזה היא לפי דעתי הקצרה כי כל מלך יקרא בשם איש אחד להיות לו לציר נאמן ובא כוחו, וכל הצירים האלה יבחרו להם ברוב דעות באיזה ארץ תהיה עמידתם ובאיזו שפה וכתב יהיו מדברותיהם וכתביהם, ואחר כך כל הצירים יספו לאסיפה אחת תמידית מבלתי כל ביטול לפי השעות והזמנים אשר יקבעו לזה, והם עצמם יהיו לבית דין גדול כללי ועולמי.

ואלה הם המטרות אשר ישימו לפניהם:

ב. כל הפרשי דעות אשר תהיינה בין ממלכה וממלכה, נחוצים יחד לבלתי השתמש באמצעות האלימות הכח והגבורה, רק על פי המשפט והצדק לפניהם יקום דבר, ושני הכוחות הנפרדים יקריבו כל אחד מהם עורך דין, ושני עורכי הדין יעמדו לפני ועד

18 רצ"ב הקונטרס 'צרכי העולם' המוזכר במאמר, מתוך הספר "ויקהל משה" עמ' 21 ואילך. עקב נדירות הספר, שאינו נמצא עדיין גם במאגרים הדיגיטליים אוצר החכמה והיברובוקס, הדפסנו את הקונטרס הזה כאן עם תיקוני לשון קלים.

- הצירים הנזכר אשר יקרא בשם "בית דין הגדול", ואחרי שמוע דבריהם ואחרי החקירה כיאות יעמדו על הדבר לחוות את דעותיהם והסכמתם, ואם יהיה הבדל ביניהם על פי הרוב יקום דבר. ומוזה הנאה כלליית לעולם כולו לעצור בעד כל מין מלחמה והתאבקות.
- ג. כל הפרשי דעות אשר תהיינה בין איזה עם ובין ממלכתו או בין איזה עדה וממלכתה או בין יחיד וממלכתו, יוכל התובע להגיש עצומותיו אל הוועד הכללי הנזכר, והמה יקראו בשם שני עורכי דין, האחד אשר יבחר לו התובע והאחד אשר תבחר לה אותה הממשלה, והגישו עצומותיהם לפנייהם, ועל פי רוב דעות או הסכמה כלליית יקום דבר. ומוזה יהיה הנאה כלליית לעולם לעצור בעד כל פרעות, התאבקות וערמומיות נגד הממשלה המקומית.
- ד. הבית דין הגדול הנזכר יקרא בשם (=ימנה; הביטוי הזה מופיע הרבה בהמשך) ציר ממנו להיות סוכנו ובא כוחו בכל מדינה ובכל עיר לקבל את דברי התובע למחלוקותיהם כפי הנזכר, ולהציגו לפני הבית דין הגדול על ידי הדואר או התלגראף כפי העניין והשעה. ומוזה יהיה נקל למאוד להבית דין הגדול לבל יבוא לפנייהם רק אותו דבר שיש בו ממשות, וכן למען יוכלו לדבר באמצעות שלוחם כל מה שראוי, ולתת משפט באמצעות שלוחם למי אשר הוא צודק בתביעתו.
- ה. הממלכות כולם יחתמו ויסימיו על קיום דברי הבית דין הנזכר, ועל קריאת הצירים, ועל כל ההנהגות הנצרכים.
- ו. הממלכות כולם יתן כל אחד מהם כח צבאיי הראוי חלק כחלק בחיריי בשכירות להבית דין ההוא להשתמש בו בעת הצורך להמסרב על דבריהם ולהממרה את דבריהם בזדון אל אשר ישאוף הוא, וזה אחרי התראות ראיות אשר יבררו הבית דין הגדול הנזכר בהסכמת הממלכות מעת היסוד לזה.
- ז. ההכנסות להוצאות הנצרכים תשלם כל ממשלה וממשלה חלק כחלק, והמה יקחו להם חלק כחלק כל ההכנסות אשר יכניסו הבית דין הגדול הנזכר, אם מכתבי הזמנה, אם מהוצאות המשפטים והמיסים אשר תקבענה להם, וכל כיצא בזה.
- ח. הבין דין הנזכר תמלאנה ידו איזה אגודה באותה העיר אשר תוציא עיתון ובו כל הבא לידם מדברי התובע והנתבע והביור והמשפט, והעיתון הזה יודפסו ממנו מיליונים רבים כפי המנויים והקונים. והכנסתו והוצאתו עיין אות יט.
- ט. הבית דין הנזכר תקראנה בשם ועד, אשר תהיה מטרתו להמציא בעולם אופני חינוך מוסריי לכל בני האדם, למען תסור כל משטמה, עולה ותרמית, ולהיות כל אחד מהנבראים מכיר דרכי הצדק והמשפט האמת והשלום הדרושים מכל אדם חי. והתהלוכות האלה יגישו בני הוועד לפני הבית דין הנזכר לחקור אודותיו ולשכללו ולהסכים בו אחרי ההודעה ממנו לכל מלכי התבל, ואחרי שמוע דברי כל צד ומפלגה בלי הבדל.
- י. הבית דין הנזכר יקראו בשם ועד אשר יחקור להמציא בעולם מטבעות שווים בשם ובמידה ובמשקל לכל הממלכות, ואין ביניהם הבדל, רק כי שם כל ממלכה וממלכה נזכר וחתום על מטבעות מדינותיו. וקיומו יהיה על דרך הנזכר באות יט.

- יא. הבית דין הנזכר תקראנה בשם ועד אשר יחקור להמציא בעולם מידות ומשקלים שווים בעולם, לדברים היבשים ולדברים הלחים, ויהיו שווים בשמות, ואין ביניהם שום הבדל, רק כתיבת שם כל ממלכה וממלכה על מידותיה, על דרך הנזכר באות הקודם.
- יב. הבית דין הנזכר תקראנה בשם ועד אשר ישאוף להמציא כתב שווה ולשון שווה מתהלך בכל העולם, ומתחנכים בו כל בני האדם לשפה מסחרית, שפת העולם. וזה ילמד כל אדם אחרי לימודו שפת אומתו או ממלכתו, באופן כי כל אדם יהיה בקי השני כתבים ושני לשונות, כתב ולשון האומה וכתב ולשון העולם, הראשונה ללאומיותו והשנית לפרנסתו ומסחרו ומלאכתו.
- יג. הבית הדין הנזכר תקראנה בשם ועד אשר ישאוף להמציא מסילת ברזל ואוניית קיטור יבשית המתהלכת בכל מרחבי העולם מסופו לסופו, והמקום אשר יפסיק הים - או ישתדלו ליבש בו מקום על ידי אבנים גדולות וחול וחומרי בניין שם, או על ידי איזה בניינים בשני הצדדים בים והורקת המים הנמצאים בינתיים בין הבניינים על ידי איזה בניינים חזקים למאוד בתוך הים, ועליהם יוטלו תקרות ברזל, ועליהם תעבור אוניית הקיטור. ואם זה אי אפשר באיזה מקום, המוכרח לא יגונה.
- יד. הבית דין הנזכר תקרא בשם ועד אשר מטרתו להמציא שחרור ודרור בעולם לכל בני האדם בפרנסתם, על ידי הסרת כל המיסים מכל העולם בכל דבר הנצרך אל האדם לחיותו ופרנסתו ושאר צרכיו, ותחת זה יושמו חוקים מסיים על כל הרווחים והירושות אשר תהיינה לאדם, בין שהרווח מסחרי או אומני או אדעתי, אם עשרה למאה או יותר מעט מזה. וביחוד תסיר כל תחילה כל מין מס לגולגולת, אשר זה כולו נגד כל קו שחרור וחופש. וכן תסיר כל מין מס על מיני הדגן התירוש והיצהר והדירה, אשר אלה בכללותם הם עצם מעצמי האדם חייו וקיומו.
- טו. הבית דין הנזכר תמצאנה ועד אשר יעבוד על פי פקודת הרופאים חוכמת המדע בכל חוקי הניקיון והבריאות, להיות חוקים כאלה משמשים ובאים בכל העולם כולו, ואשר מהם תלוי במקומו ושעתו יוגבל על פיהם.
- טז. הבית דין הנזכר תמצאנה ועד שמטרתו לקרב המרוחקים, באוניות קיטור, אוניות מים, אוניות, אווירוניים, וחוטי המושך, וחוטי שמע המוחטים והאלחוטים.
- יז. הבית דין הנזכר תקראנה בשם ועד אשר ישתדל באמצעות שונים לבל תהיה שום אדמה בלתי עבודה הראויה לה, ובעל אדמה אשר אין ביכולתו לעובדה ולשומרה תמסור לו האגודה את חלקו המגיע לו מידי שנה בשנה כפי ערך אדמתו ושכירותה או חכירותה, והיא תעבוד את האדמה על חשבונה.
- יח. לפני הבית דין הנזכר יוגש מכל ממלכה דין וחשבון פרטיי בקצרה מכל הנעשה בבתי דיניה ובבתי גבאיה, והם יקראו בשם ועד לעיין, והדבר אשר איננו נכון יגישוהו לפניהם לחוקרו ולדרשו.
- יט. הבית דין הנזכר תמציא ועד אשר באותה המדינה הנבחרת למושבים להקים באנק גדול כללי המשמש עם כל הבאנקים אשר בעולם, למען יהיה נקל כל משלוח כסף וכל

השתתפות נצרכת בין אותה העיר ושאר העיירות אשר בעולם. והכנסות הבאנק מידי שנה בשנה יוטל הגורל על ידי הבית דין הנזכר באופן שווה לכל הממלכות. והממלכה אשר יעלה בגורלה ימסר לבאנק של אותה הממשלה להיות בידה לעזרה לעניים להלוות להם משיעור מה עד שיעור מה לשנה, והתשלומים יהיו חלקיים באופן שיהיה הקרן קיים לעולם. ובשנה האחרת יוטל הגורל על שאר הממשלות אשר עדיין לא קבלו את חלקם. וכן הכנסת הרווחים של העיתון אם יראה להם יוכלל בהכנסת הבאנק הנזכר, או שיוטל עליו הגורל על הדרך הנזכר.

כ. העמים (=המיעוטים) בכל מדינה ומדינה יכולים גם כן לשלוח ציר בעדם להיות ועד הצירים מן העמים באותה מדינה, ולהם יוגש לראשונה את עצומות הרבים והיחיד נגד הממשלה, ואחר כך תהיה אסיפה מכולם או מחלק מה מזה ומזה לעמוד על הבחינה.

כא. יוצגו שם בעיר עורכי דין קבועים בלתי משכורת, לערוך שיח הצדדים הנצרכים לזה.

כב. השגחה פרטית תהיה מן הבית דין הנזכר באופנים רצויים לבל תשאוף שום אומה לבלע בתוכה איזה אומה אחרת, אם על ידי הלשון והכתוב, או על ידי מעצורים, או שאר מיני שאיפות ופוליטיק'א ועבודה אטיית, וכל כיוצא בזה בקרקעות והדומה.

כג. השגחה מעולה ונשמרת מאוד תהיה גם כן לבל תשאוף שום ממשלה ואומה להעיק ולהצר על זולתה בנוגע אל הדת ושנאת הגזע, באומרה ובהבליעה את מטרתה בחוקי המדינה. וכל דבר קטון וגדול בזה הרישיון הגמור המשוחרר והמודרך והחירותי נתון לכל קטון וגדול להציע המחאות בזה לפני הבית דין הגדול, לחקור ולתקן על הצד היותר טוב ונאות.

כד. המדינה אשר יהיה בה הבית דין הגדול הנזכר לדעתי **ראויה יותר שתהיה ירושלים**, כי שם שאיפה גדולה לכל העמים, לנו היהודים, לנוצרים ולישמעאלים, והיא עיר קדושה לכל העולם כמעט. וכן התנבא מאז ישעיה וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, וכן אמר כי מציון תצא תורה וגו'. ולכן היא היותר נאותה.

כה. ההוצאות: לדעתי בנקל יש לתקן באנק כללי המלוה שטרותיו לכל מדינה ומדינה, ומהריבית הקל כמו שלושה למאה וכיוצא יכולים להוציא כל ההוצאות.

כז. השטרות: תהיה מניעה לכל העולם הממלכות והעמים לבלתי השתמש בשטר שאינו מהבאנק הנזכר, והעובר כמורד במלכויות, והמזייף כמוהו, ועונו לא יכופר. וזה יהיה היותר סיבה לביטול המלחמות, כי רוב הנלחמים במלחמה העולמית השתמשו בכסף שטרות.

כז. אחת לעשר שנים יבטלו השטרות ויחלפו באחרים, למען לא יהיה כח לאיזה ממשלה לאסוף הון הרבה אף כי תסור מן הדרך אשר התוו למו.

כח. במה שמיישב העולם (=מרגיע, מסדר את העולם) מכל מלחמה כללית או פרטית. ציבורית או יחידית, בגלוי או בהסתר: נראה לי דעל פי הרוב המלחמות נמשכות לסיבות אלה: א. שבין ממשלה וממשלה. ב. שבין ממשלה ואומה גדולה או קטנה אשר תחת רשותה. ג. שבין עיר או עדה או חברה או קהל שתחת רשותה. ד. שבין איש פרטי לממשלה בהערה על איזה חוק ומשפט וכיוצא. ולישוב העולם יש תיקונים אלו: א. שזה

בורר אחד וזה בורר אחד לפשרה, ואם לא נשתוו הם יבררו שלישי והרוב יכריע. ב. אם עם כל פנים יש שמערער, יציע משפטו לפני בית דין של שלום המיוחדים לה, ואם על כל פנים יש מערער יציע משפטו בדרך זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד לדון האמת עם מי, ואם לא נשתוו יבררו שלישי והרוב מכריע. ואם יש מערער יציע דבריו לפני בית הדין המיוחד לכך לברר האמת עם מי, ויהיו על דרך זו לכל החלקים הארבעה הנזכרים. ועוד יהיה ראש ועד, עם ועד מיוחד, להוציא הדבר לפועל בעל כורחו של המסרב אחרי שכבר נגמר הדין, ויהיו תנאים של כפייה אל המסרב כפי התנאים שיש להמציא לזה בעה"י.

טו. ממשלה מהממשלות כי תעבור על דברי הבית דין הכלליי, זה יהיה עונשה, כי יתרו בה פעם ראשונה ושנייה ושלישית מהבית דין הגדול הכלליי, אם לא תאבה - תהיה מהם הסכמה כי לא תהיה עוד לממלכה, ולהיכנס תחת רשות ממלכה אחרת למשול בה לזמן פלוני, ואם עוד תעבור אחרי אותו זמן יכפילו לה העונש בזמן, וכן בפעם השלישית. ואחרי הפעם השלישית תהיה חקירה ודרישה, אם זה נמשך מהממשלה והעם - אז יסירו אותם מהיות ממלכה ועם, ואם זה נמשך רק מהממשלה - יענישו אותה קשה להיות כל האנשים גולים מארצם, ואל העם תהיה חנינה אחרי כי אנוסים היו בזה.

לו. ועוד יראה כי הבית דין הנזכר צריך לתת חותמו בכל מטבעות העיר של כל הממלכות, ואשר לא יהיה בו החותם הנזכר אינו שווה כלום, והמזייף לפראי וגנב יענש קשה, ועל ידי זה יהיו כל הממשלות כפופים להבית דין הגדול.

לא. גם הכלי זיין, ליבי אומר כי לא יהיה רק אוצרות אוצרות לכל ממלכה וממלכה במדינת הבית דין הנזכר, ועל פי רשיונם יכנס ועל פי רשיונם יצא, ולא ישאר רק דבר קל (=כמות קטנה של נשק קל) ביד כל ממלכה לשם שמירת העיר והמדינה, ולא לשם מלחמה כלל.

לב. יבוטל לגמרי גיוס המחנה והצבא בהכרח, רק כל אחד שרוצה להתנדב, או להתגייס במשכורת לממשלה, יתנדב או יישכר, וגם הורדת וקבלת אלו יהי לזה הגבלה כפי הסכמת הוועד הבית דין הגדול הנזכר.

לג. כל מי שהוא חופשי לגמרי ואין בו אמונה בה', וכן מי שהוא מעובדי אלילים, לא יקובל לשום משרה ממשרות הממלכות בכל העולם. ואם כי אי אפשר לכפותו לפי חופש הדעות והדתות, על כל פנים לא יקובל זה לשום משרה, כי מי שהוא עובד אלילים או שהוא חופשי מכל אמונה אי אפשר שתהיה מקננת בקרב פנימה מידת הצדק והישר, הרחמים והחנינה, האמת והטוב, כי גם בנפשו ישים תהלה ואף כי בנפשו או גוף זולתו.

לד. יחנכו כל בתי ספר את חניכיהם מקטון ועד גדול להאמין באל אחד קונה שמים וארץ, לתקן עולם במלכות שדי, כי זה מרגיע את הנפשות, והוא עיקר גדול בגשמי ברוחני ובמדיני.

לה. הרחק ירחיקו ויבערו כל בנות הזימה מכל העולם כולו בכל צד ואופן שיהיה, וכן יתקנו לימודים וחינוכים לילדים להיות זה קבוע אצלם מראש.

לו. יסירו כל הדברים המשכרים מכל העולם, וכל שכן כי יבטלו כל המידות לשכרות. וכן יסירו כל מיני שחוק בכסף ושווה כסף, ויהיה כל אחד עסוק במלאכתו או מסחרו וכיוצא.

- לו. יוקבע מקום באותה מדינה, ושם יבואו כל ראשי הרופאים מכל העולם לעיין בכל דבר הצריך עיון אל טובת הכללות.
- לח. כל חוקי הממלכות תהיינה על פי הבקאים והבית דין הגדול, ועם זה הודעות להודיע שכל מי שנראה לו איזה הודעה יפנה אל אותה כתובת, ואחרי זמן מה בבואם לעיין שנית יתקנו החסרון שיש.
- לט. יהיו גם כן שם ממונים שזו מטרתם רק להרבות הביטחון והשלום בעולם, ולהסיר כל שוד וחמס וגניבה וגזלה וכיוצא, ויפנו רק אל הצדק והיושר והשלום.

יסוד היהדות וקיום האומה הנבחרת, שה פזורה ישראל העומדת בין שבעים זאבים קרוב לאלפיים שנה עד היום הזה, הוא הודות למסורת של תורה אשר שמרו אבותינו מאז ניתנה מפני הגבורה ע"י איש האלהים משה רבינו ע"ה. וקודם סילוקו מן העולם דאג לפקוד איש על העדה אשר ינהגם בדרכי התורה והמצוה ע"פ המסורת, וכן אחריו זקני דור ודור מקבלי המסורת, עד שיירי כנה"ג דאגו עוד על קיומה של תורה"ק. והזהירו על שלושה דברים לשלמות החכמים המנהיגים. להיות מתונים בדין ובהוראה, ולהרביץ תורה בישראל 'העמידו תלמידים הרבה', ולשלמות המוני עם קדוש ביראת ה' שיעשו סייג וגדר ומשמרת למשמרת. וכן עשו הם ז"ל, ואחריהם כל ישרי לב חכמי דור ודור מנהליו ומנהיגיו עד היום הזה, וע"י כך עמנו בית ישראל ותורתו הכתובה והמסורה הם קיימים כשלהבת קשורה בגחלת. וכזאת וכזאת ראינו בעינינו ובאוזנינו שמענו על פעולותיו ומעשיו היקרים של אותו צדיק איש האשכולות מו"ר ועט"ר ומשוש תפארתינו הרה"ג מעו"מ סבא קדישא חסידא ופרישא ראש רבני עירנו ואגפיה מוה"ר רבי כלפון משה הכהן זצוק"ל וזיע"א, אשר כל ימיו היה לעמוד ברזל ופטיש חזק להגן על היהדות לגדור גדר ולעמוד בפרץ, ולהעמיד רבנים ות"ח שיראתם קודמת לחוכמתם בראשי הציבור, ופרנסים לעדת ישורון כשרים ויראי שמים, להקים עולה של תורה בהרבצת תורה בישראל להני אילני דמלבלבי, להדריכם ולהכשירים בדרכי ההוראה והפסק לימים יבואו, להורות דעה ולהבין שמועה חוקי האלהים ותורותיו, וכמעט כל רבני עירנו ואגפיה המשרתים בקודש וגם בכמה מקומות אחרים יצקו מים על ידיו ועל ידי תלמידיו, וכשלושים ושלוש שנים ישב בקביעות על כיסא המשפט והצדק לרעות את צאנו צאן מרעיתו, בשלום ובמישור הלך אתם ורבים השיב מעוון...

מתוך הסכמת רבני גירבה לחלק ראשון של שו"ת 'שואל ונשאל'
מאת רבי משה כלפון כהן